

Sverige i islandsk annalistik 1190–1270

De islandske annaler indeholder for tidsrummet 1190–1270 en del notitser om svenske forhold. Disse notitser er alle af rigshistorisk karakter og gennemgående meget kortfattede. Nogle af dem findes tillige i de danske annaler, og G. Storm mente, at sådanne notitser er hentede i danske annaler.¹ Imod denne opfattelse fremsatte Ingvar Andersson en teori om en direkte forbindelse mellem svenske og islandske annaler, ifølge hvilken der kort efter 1270 skal være importeret svensk annalmateriale til Island. Andersson mener ligefrem, at de islandske annaler kan bidrage til en rekonstruktion af tidlige svenske annaler.²

S. Axelson har tilsluttet sig Anderssons teori og har ment yderligere at kunne udbygge antagelsen om, at svenske annalnotitser må betragtes som hovedkilden til de islandske annalers oplysninger om svensk historie i tiden 1190–1270.³ I sin afhandling »Sverige i utländsk annalistik 900–1400» har Axelson foretaget en sammenstilling af oplysninger, som er fælles for svenske og islandske annaler i tidsrummet 1190–1270. Undersøgelsen fører til ialt seksten notitser, som de islandske annalister ifølge Axelson skal have hentet fra en importeret svensk annal.⁴ Herudover har Axelson fundet enkelte andre notitser med relation til Sverige i de islandske an-

¹ G. STORM, *Islandske Annaler*, p. lxxix (1888).

² I. ANDERSSON, *Källstudier till Sveriges historia 1230–1436*, p. 29 ff. (1928).

³ S. AXELSON, *Sverige i utländsk annalistik 900–1400*, p. 58–85 (1955). Om annalernes brug af sagaen om Magnus lagabøter se op. cit. p. 86–114. – I nærværende undersøgelse medtages kun den ældre gruppe af de middelalderlige islandske annaler, nemlig *Annales Reseniani*, *Høyersannáll*, *Annales regii* og *Skálholtsannáll*. *Annales vetustissimi* savnes for årene 1000–1269 og er derfor ikke relevant her. De nævnte annaler stammer fra første halvdel af 14. århundrede. De øvrige islandske annaler er *Annálabrot frá Skálholti*, *Lögmannsannáll*, *Flateyjarannáll*, *Gottskálksannáll* og *Oddaverjaannáll*; og de fleste af disse bygger på de førstnævnte annaler eller på varianter deraf. Se Storm, op. cit. p. i–lxxxiv.

⁴ AXELSON, p. 69–74.

naler. Dette gælder notitsen for året 1200 om, at Baglarne fældede Birger jarls søn Philippus i Oslo; notitsen fra 1225 om, at kong Hakon lod Värmland brænde; og notitsen fra 1249 om, at kong Hakon sluttede fred med kong Erik og Birger jarl. Den førstnævnte notits henfører Axelson til Sverrissaga og de to andre til Hákonarsaga.⁵

Herigennem har Axelson klart tilsluttet sig den inden for forskningen almindeligt anerkendte opfattelse, at de islandske annalister har benyttet såvel Sverrissaga som Hákonarsaga. I betragtning heraf kan det være af interesse at undersøge, om ikke også nogle af de oplysninger om Sverige i de islandske annaler, som Andersson og Axelson mener er hentede i svenske annaler, lige så godt kan henføres til den islandske sagalitteratur.

I sammenligning med islændingenes store interesse for Norge og Danmark var deres kendskab til Sverige beskedent. Ingen historiske værker vides at være skrevet af islændinge om dette land, og det er kun i forbindelse med Norges historie, at vi i dag har sporadiske oplysninger om svenske forhold. På grund af kildematerialets beskaffenhed er en del af disse oplysninger af begrænset historisk værdi. Íslendingabók, Hervararsaga, Morkinskinna, Heimskringla, Fagurskinna og de to Langfeðgatal vidner om, at islændingene havde en vis opfattelse om de svenske kongers genealogi op til omkring 1200.⁶ Endvidere har skjaldedigtene utvivlsomt været en vigtig kilde til islændingenes kendskab til Sverige og dets konger. I Skáldatal findes en oversigt over islandske (norske) hirdskjalde, og det fremgår af denne fortegnelse, at man i Island var vidende om, at der havde været gjort digte om alle de svenske konger fra Knut Eriks-son til og med Erik Eriksson, dog med undtagelse af Johan Sverkers-son. Af disse digte findes imidlertid end ikke brudstykker bevaret i dag.⁷

⁵ AXELSON, p. 77 f.

⁶ De to Langfeðgatal i Cod. Reseniani (Am 424 4°) og i AM 415 4° bringer en svensk kongerække fra omkring 800 til 1300. Begge håndskrifter dateres til begyndelsen af 14 århundrede. Se herom STORM, p. iv f., samt S. AXELSON, Sverige i dansk annalistisk 900–1400, p. 121 ff. – En sammenligning mellem kongerækkerne i Langfeðgatal og i Cod. Upsaliensis viser som helhed betydelig overensstemmelse, men der findes også en del forskelle. Se herom S. BOLIN, Om Nordens äldsta historieforskning, p. 178 ff. (1931).

⁷ Se Snorra-Edda, ed. G. JÓNSSON, p. 341 (1949). Skáldatal nævner ingen

England.⁵⁷ Páll blev viet til biskop 22. april 1195 og døde 3. kal. decembris 1211.⁵⁸ Alle de nævnte fyrsters død er korrekt henført til biskop Pálls sekstenårige embedsperiode. Ifølge Sverrissaga døde kong Knut i efteråret 1195, og det fremgår tillige, at Knut døde i i biskop Pálls første embedsår. For at kunne tidsplacere kong Knuts død i biskop Pálls embedsperiode, skønt kongen døde lige ved denne periodes begyndelse, må forfatteren af Pállsaga formodes at have kendt ikke blot året, men også datoen (eller i det mindste årstiden) for Knuts død. Og på lignende måde må sagaens forfatter have kendt tidspunktet for kong Sverkers død henimod afslutningen af biskop Pálls embedsperiode.

At slaget ved Gestilren var velkendt i Island fremgår af Íslendingasaga. Sturla Þórðarson beretter heri, at hans farbroder Snorri Sturluson i sommeren 1218 rejste til Norge, hvor han tilbragte vinteren ved hirden hos kong Hakon og jarl Skule. Den følgende sommer (1219) rejste han til Götaland til lagmanden Eskil og fru Kristin. Om denne sidste, som tidligere havde været gift med den norske jarl Hakon galinn, havde Snorri gjort et digt »Andvaka». Snorri blev vel modtaget og fik mange gaver, af Kristin bl.a. »merki þat er átt hafði Eiríkr Sviákonungr Knútsson. Þat hafði hann, þá er hann felldi Sörkvi konung á Gestilreini».⁵⁹ Kristin Nikulausdatter var søsterdatter af kong Sverris dronning Margrete, som var datter af kong Erik den hellige af Sverige.⁶⁰ Man må formode, at Snorri Sturluson har taget kong Eriks banner med sig hjem til Reykholt, da han vendte tilbage til Island i 1220. Derved må slaget ved Gestilren sikkert være blevet godt kendt i Island.⁶¹ – Digtet *Andvaka* kendes ikke i dag; men Snorri har næppe forsømt deri at omtale Kristins berømte forfædre og slægtninge, den »Erikske» kongeslægt i Sverige. Årstallet for slaget ved Gestilren findes ikke i den bevarede islandske sagalitteratur; men der er god grund til at antage, at Snorri under sit ophold hos lagmand Eskil og fru Kristin har fået oplyst, hvor mange vintre forinden, slaget udkæmpedes.

⁵⁷ Biskupasögur I, ed. Sigurðsson og Vigfússon, p. 148 (1858).

⁵⁸ Biskupasögur I, ed. cit. p. 130, 145.

⁵⁹ Sturlunga saga I, ed. Jóhannesson, p. 272 (1946).

⁶⁰ Flateyjarbók III, ed. cit. p. 243.

⁶¹ Sturlunga saga I, ed. cit. p. 272. – Sturla Þórðarson var nært knyttet til sin farbroder, Snorri, hos hvem han opholdt sig i længere tid. Det er ikke usandsynligt, at han med egne øjne har set det banner, hvorom han her beretter i *Íslendingasaga*. (Op. cit. p. 320, 331, 362, 376 ff., 387, 391 ff.)

I forbindelse med notitsen fra 1210 om den svenske konge Eriks giftermål kan bemærkes, at i *Fagurskinna* og *Knytlingasaga* nævnes som børn af Valdemar den gamle af Danmark blandt andre Valdemar og Rikitz, og det oplyses, at denne sidste blev gift med kong Erik Knutsson af Sverige. Det nærmere tidspunkt for dette giftermål kendes imidlertid kun fra *annalerne*.⁶²

Slaget ved Olustra i 1229 omtales ikke i den bevarede islandske sagalitteratur. I notitsen i de islandske *annaler* kaldes kong Eriks modstandere for Folkungar. Også i *Hákonarsaga*, som indeholder en del oplysninger om de indre stridigheder i Sverige, kaldes Eriks fjender Folkungar. I danske *annaler* forekommer ligeledes betegnelsen Folkungar, f. eks. i den tidligere gengivne notits fra 1251.

I notitsen fra 1234 gives kong Knut tilnavnet den lange, såvel i de svenske som i de islandske *annaler*, hvorimod han i de danske *annaler* kaldes tyran. Knuts tilnavn den lange kendes ligeledes fra *sagaerne*. Således omtales han i *Hákonarsaga* som kong Knut den lange, og det nævnes i forbindelse med begivenhederne i 1248 (se ovenfor), at han var fader til Holmgeir og i slægt med jarl Ulf og andre Folkungar.

Således har de islandske *annalister* kunnet fremskaffe samtlige oplysninger, som indeholdes i de anførte syv notitser, ved at kombinere danske *annaler* med forskellige *sagaer*, som *annalisterne* vides at have benyttet i øvrigt. Blandt de seksten notitser, som Axelson har henført til en importeret svensk *annal*, har vi hermed fundet tolv, som de islandske *annalister* har kunnet hente i deres mest benyttede kilder op til omkring afslutningen af det her omhandlede tidsrum – de islandske historiske *sagaer* samt danske *annaler*. Det forekommer i øvrigt lidet motiveret at gå ud fra, at notitser om Sverige nødvendigvis må hidrøre fra svenske kilder. Og navnlig er en sådan antagelse urimelig her i betragtning af, at såvel de islandske som de svenske *annaler* i vid udstrækning er afhængige af danske *annaler*.

Af den formodede svenske *annal* bliver herefter fire dødsnotitser tilbage, nemlig notitserne om kongerne Erik Knutssons og Johan Sverkerssons død i henholdsvis 1216 og 1222, samt ærkebiskopperne Olafs og Laurentius' død i henholdsvis 1234 og 1267. I to

---

⁶² *Fagurskinna*, ed. JÓNSSON, p. 300 f. (1902–03); *Knytlingasaga*, ed. C. AF PETERSEN og E. OLSON, p. 287 (1919–25).

af de islandske annaler, som er relevante for nærværende undersøgelse, findes angivet regeringslængderne for kongerne Johan Sverkersson og Erik Eriksson. I *Annales regii* og i *Skálholtsannáll* anføres kong Johans regeringstid samstemmende til seks år, medens efterfølgeren i den førstnævnte annal angives at have regeret i 27 år, i den anden derimod i 28 år.⁶³

S. Bolin har fremholdt, at de første svenske annalister må have konstrueret sig frem til dødsårene for de tidlige svenske konger ved at oversætte regeringslængderne i en kongerække til årstal under benyttelse af et vist kronologisk holdepunkt, antagelig hentet fra deres egen samtid. Som et sådant holdepunkt har Bolin peget på året 1250 for kong Erik Erikssons død.⁶⁴ S. Axelson har tilsluttet sig denne opfattelse og udbygget Bolins ræsonnement.⁶⁵

Hvis vi forudsætter, at de islandske annalister har benyttet sig af en tilsvarende fremgangsmåde, kunne de have konstrueret sig til dødsårene 1222 for kong Johan og 1216 for hans forgænger på grundlag af foreliggende oplysninger om længderne af svenske kongers regeringsperioder. *Skálholtsannáll* henfører i lighed med *Hákonarsaga* og svenske annaler kong Eriks død til 1250 og angiver som nævnt hans regeringslængde til 28 år, hvilket netop fører til dødsåret 1222 for Eriks forgænger. *Annales regii* henfører ligeledes kong Eriks død til 1250, men oplyser, at han regerede i 27 år. Da det imidlertid i samme annal hedder, at kong Johan Sverkersson døde og efterfulgtes af Erik Eriksson i 1222, foreligger der her en inkonsekvens, som antagelig skyldes, at et i er faldet bort ved afskrivning af tallet 28 (xxviiij) for kong Eriks regeringslængde. – Eftersom kong Johans regeringslængde angives til seks år i såvel *Annales regii* som *Skálholtsannáll*, fremgår det dernæst, at forgængerens Erik Knutsson må have regeret indtil 1216.

I alt bliver der således kun to oplysninger tilbage af den formodede svenske annal, nemlig dødsnotitserne for to svenske ærkebiskopper. Disse oplysninger er af udpræget kirkelig karakter, og

⁶³ Islandske Annaler, ed. cit. p. 124 ff., 183 ff.

⁶⁴ BOLIN, p. 218 ff. – Bolin har fremholdt, at der må have været importeret en svensk kongerække til Island indeholdende regeringslængder for kongerne fra Erik den hellige til og med Erik Eriksson. Oplysningerne i *Annales regii* og *Skálholtsannáll* om længderne af kong Johans og kong Eriks regeringsperioder kan meget vel være hentet fra en sådan kongerække. Se herom BOLIN, p. 186–222. Se endvidere ovenfor note 6.

⁶⁵ AXELSON, p. 61 ff.

meddelelser af denne art spredtes i middelalderen vidt omkring ad den internationale kirkes forskellige kanaler. Der haves da også i de islandske bispesagaer talrige eksempler på, at man i Island har været underrettet om tidspunkterne for nordiske biskoppers død.

Det fremgår af den her foretagne undersøgelse, at der ikke i det bevarede kildemateriale findes holdepunkter til støtte for antagelsen om, at der i Island skulle være blevet importeret en svensk annal.

Ólafía Einarisdóttir

SUMMARY

For the period 1190–1260 the Icelandic annals contain quite a number of short entries about Swedish political history. According to the prevailing theory propounded by G. Storm the writing of annals in Iceland began as late as the end of C 13th. Danish annals and Icelandic historical sagas were the main sources drawn upon. Approximately sixteen notices in the Icelandic annals concerning Sweden likewise appear in the Swedish annals, the earliest of which can be dated back to the middle of C 13th. This has led two Swedish historians, I. Andersson and S. Axelson, to the idea that a Swedish annal must have been imported to Iceland between 1270 and 1280. The present author opposes this view and produces evidence that practically all the notices in question have their origin either in the Danish annals or in the chronologically arranged stories of Norwegian kings.